एकाइ 15 · रासायनिक प्रतिक्रिया

कार्यपत्र

पूर्णाङ्क 31

नाम ______________ कक्षा ______ रोल नं. ______ मिति ______ प्राप्ताङ्क ______ / 31

1 मुख्य शब्द [4]

कोठामा दिइएका उपयुक्त शब्द छानी तलको अनुच्छेदका खाली ठाउँ भर्नुहोस्। कोठाका दुईओटा शब्द प्रयोग हुँदैनन्। प्रत्येक खाली ठाउँको 0.5 अङ्क छ।

असन्तुलित	**उत्पादित पदार्थ**	**गुणाङ्क**	**तापदायक**	**तापशोषक**	**पिण्ड संरक्षणको सिद्धान्त**
प्रतिक्रियारत पदार्थ	**शब्द समीकरण**	**सबस्क्रिप्ट**	**सूत्र समीकरण**		

प्रतिक्रियामा भाग लिने पदार्थलाई ______________ भनिन्छ र प्रतिक्रियाबाट बन्ने नयाँ पदार्थलाई ______________ भनिन्छ। प्रतिक्रियारत र उत्पादित पदार्थका नाम लेखेर बनाइएको समीकरणलाई ______________ भनिन्छ। कुनै तत्त्वका परमाणुको सङ्ख्या दुवैतिर बराबर नभएको समीकरणलाई ______________ रासायनिक समीकरण भनिन्छ। समीकरण सन्तुलन गर्न सूत्रको अगाडि लेखिने सङ्ख्यालाई ______________ भनिन्छ। ______________का कारण समीकरण सन्तुलित हुनुपर्छ। ताप उत्पन्न हुने प्रतिक्रियालाई ______________ प्रतिक्रिया र ताप शोषण हुने प्रतिक्रियालाई ______________ प्रतिक्रिया भनिन्छ।

2 चित्रको नामाङ्कन [2]

चित्रमा दुईओटा प्रतिक्रिया देखाइएका छन्। 1 देखि 4 सम्मका अङ्कको ठाउँमा उपयुक्त शब्द लेख्नुहोस्। प्रत्येकको 0.5 अङ्क छ।

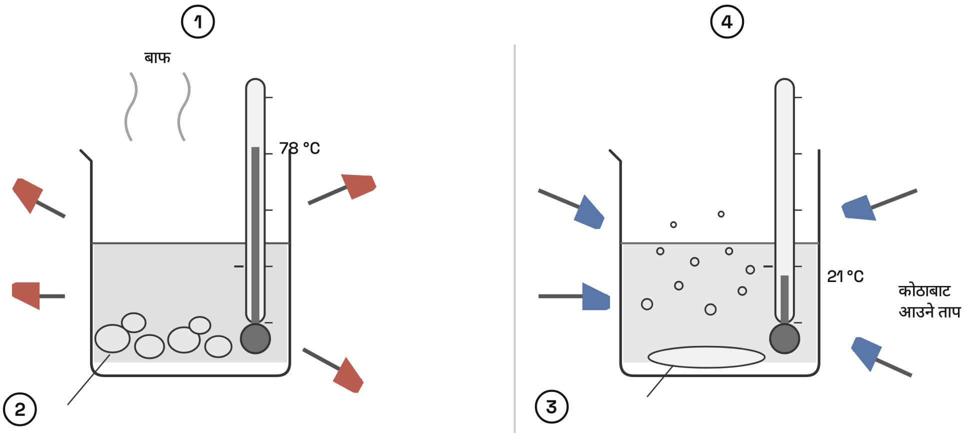

$CaO + H_2O \rightarrow Ca(OH)_2$ + ताप

पानी तातो हुन्छ

$NaHCO_3 + CH_3COOH \rightarrow CH_3COONa + H_2O + CO_2$

ताप लिइन्छ: मिश्रण चिसो हुन्छ

1. ______________ 2. ______________
3. ______________ 4. ______________

3 बहुवैकल्पिक प्रश्न [5]

तलका प्रश्नको सही विकल्प छनोट गर्नुहोस्।

i. रासायनिक प्रतिक्रियाका क्रममा तलका मध्ये के के हुन्छ? (i) परमाणुको साटफेर; (ii) परमाणुको सङ्गठन; (iii) अणुहरूको विघटन; (iv) परमाणुबिच घर्षण। [1]

क. (i), (iii) र (iv) **ख.** (i), (ii) र (iv)
ग. (ii), (iii) र (iv) **घ.** (i), (ii) र (iii)

ii. यीमध्ये कुन सूत्र समीकरण हो? [1]

क. कार्बन + अक्सिजन → कार्बनडाइअक्साइड **ख.** $C + O_2 \rightarrow CO_2$
ग. कार्बन जल्दा कार्बनडाइअक्साइड बन्छ **घ.** प्रतिक्रियारत पदार्थ → उत्पादित पदार्थ

iii. तलका मध्ये कुन समूहमा रासायनिक परिवर्तनका उदाहरण मात्र दिइएका छन्? [1]

क. कागतीको रस मिसाउँदा दुध फाट्नु, फलाममा खिया लाग्नु, पानीबाट बरफ बन्नु
ख. दाउरा जलाउँदा खरानी बन्नु, पानीबाट बाफ बन्नु, दुधबाट दही बन्नु
ग. चामलबाट भात बन्नु, मरेको जीव कुहिनु, पेटमा खाना पच्नु
घ. काठ वा माटाबाट खेलौना बनाउनु, फलाममा खिया लाग्नु, कागज जलाउँदा खरानी बन्नु

iv. पदार्थ क र ख लाई अलग अलग परीक्षण नलीमा राख्दा सजिलै हातले समात्न सकिन्छ। तर दुवैलाई एउटै परीक्षण नलीमा मिसाउँदा परीक्षण नली हातले समात्नै नसकिने गरी तातो हुन्छ। यस्तो किन भएको होला? [1]

क. तापदायक प्रतिक्रियाका कारणले
ख. तापशोषक प्रतिक्रियाका कारणले
ग. तापशोषक र तापदायक दुवै प्रतिक्रियाका कारणले
घ. पहिले तापशोषक र त्यसपछि तापदायक प्रतिक्रियाका कारणले

v. तलको अपूर्ण रासायनिक प्रतिक्रियामा प्रतिक्रियारत पदार्थ के के हुन्? $Zn + \ldots\ldots \rightarrow ZnCl_2 + H_2$ [1]

क. जिङ्क र सोडियम क्लोराइड **ख.** जिङ्क र क्लोरिन
ग. जिङ्क र पानी **घ.** जिङ्क र हाइड्रोक्लोरिक अम्ल

4 अति छोटो उत्तर [3]

तलका प्रश्नको अति छोटो उत्तर लेख्नुहोस्।

क. रासायनिक समीकरणमा सूत्रको अगाडि लेखिने सङ्ख्यालाई के भनिन्छ? [1]

ख. समीकरणमा सूत्रपछि लेखिएको (aq) ले के जनाउँछ? [1]

ग. समीकरण सन्तुलन गर्दा सूत्रभित्रका साना सङ्ख्या (सबस्क्रिप्ट) किन बदल्नुहुँदैन? [1]

5 छोटो उत्तर [6]

तलका प्रश्नको छोटो उत्तर लेख्नुहोस्।

क. सन्तुलित र असन्तुलित रासायनिक समीकरणबिच कुनै दुई अन्तर लेख्नुहोस्। [2]

ख. तापशोषक र तापदायक प्रतिक्रियाबिच कुनै दुई अन्तर लेख्नुहोस्। [2]

ग. एक जना मानिस चुलोमा दाउरा बालेर भात पकाउँदै छन्। यहाँ भएका तापदायक र तापशोषक रासायनिक प्रतिक्रिया कुन कुन हुन्? [2]

6 लामो उत्तर [4]

तलको प्रश्नको लामो उत्तर लेख्नुहोस्।

फलाम अक्सिजनसँग जोडिने तलको सन्तुलित समीकरण अध्ययन गरी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्। (Fe = 56, O = 16)

$4Fe + 3O_2 \rightarrow 2Fe_2O_3$

क. प्रतिक्रियारत पदार्थ र उत्पादित पदार्थ के के हुन्? (1)

ख. प्रतिक्रियारत र उत्पादित पदार्थमा हरेक तत्त्वका कति कतिओटा परमाणु छन्? (1)

ग. कति पिण्ड फलाम र अक्सिजनले प्रतिक्रिया गर्छन् र कति पिण्ड उत्पादित पदार्थ बन्छ? (1)

घ. सन्तुलित समीकरणबाट थाहा हुने अरू कुनै दुई कुरा लेख्नुहोस्। (1)

7 समीकरण सन्तुलन [5]

तलका समीकरणलाई सन्तुलित गर्नुहोस्। सबै चरण देखाउनुहोस्।

क. सन्तुलित सूत्र समीकरणमा बदल्नुहोस्: नाइट्रोजन + हाइड्रोजन → एमोनिया [1]

ख. $Fe + O_2 \rightarrow Fe_2O_3$ [1]

ग. पूरा गरी सन्तुलित गर्नुहोस्: $H_2SO_4 + NaOH \rightarrow ...... + H_2O$ [1]

घ. $HNO_3 + Ca(OH)_2 \rightarrow Ca(NO_3)_2 + H_2O$ [2]
दुवैतिरका हरेक तत्त्वका परमाणु तालिकामा गन्नुहोस् र समीकरण सन्तुलित गर्नुहोस्।

तत्त्व	बायाँतिर	दायाँतिर
Ca		
N		
O		
H		

उत्तर:

8 सोच्नुहोस् [2]

सोचेर उत्तर लेख्नुहोस्।

सिर्कामा बेकिङ सोडा हाल्दा हुने प्रतिक्रियामा ताप लिइन्छ। त्यसो भए गिलास छुँदा हातलाई किन चिसो लाग्छ?

9 क्रियाकलाप: तातो कि चिसो? (अङ्क नदिइने)

तलका हरेक जोडीलाई गिलासमा मिसाउनुहोस् र गिलासलाई बाहिरबाट छाम्नुहोस् वा थर्मोमिटरले तापक्रम नाप्नुहोस्। (चुनले छाला पोल्ने भएकाले चुन शिक्षकले मात्र चलाउनुपर्छ।)

मिसाइएका पदार्थ	मिसाउनुअघिको तापक्रम (वा छाम्दा)	मिसाएपछि	तापदायक कि तापशोषक?
सिर्का र बेकिङ सोडा			
कागतीको रस र बेकिङ सोडा			
पानी र चुन (शिक्षकले देखाउने)			